

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

D. A. Tractatus De Privilegiis Ecclesiae

Zanchi, Lelio

Veronae, M. D. LXXXVI.

Octuagesimum Tertium Priuilegium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61627](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61627)

- qui proprie non sunt arbitri, sed communes amici.
- 9 Arbitri iuris assumuntur ex necessitate: alij ex nuda partium uoluntate.
  - 10 Arbitrum, & inter arbitratorem est differentia. Arbitrator de iure: Arbitrator de iure, & de facto.
  - 11 Arbitrator Monachus eligi non potest sine utilitate monasterij, & consensu Abbatis.
  - 12 Arbitri sententia emologatur, & approbatur taciturnitate decem dierum.
  - 13 Arbitrator non potest ferre sententiam in Ecclesia sicut nec Iudex.
  - 14 Arbitrator si est excommunicatus non potest esse arbitrator.
  - 15 Excommunicatus non potest esse procurator nec officium arbitratoris assumere.
  - 16 Arbitrator laicus in re spirituali esse non potest.
  - 17 Laico causam spiritualem Papa solus committere potest.
  - 18 Arbitri clericus, & laicus simul possunt eligi.
  - 19 Laicus potest esse assessor Iudicis Ecclesiastici.
  - 20 Arbitrator & arbitrator an pro bono pacis possint dare de iure unius alteri?
  - 21 Lucratur qui à lite recedit.
  - 22 Arbitrator postquam pronuntiauit an possit mutare sententiam suam?
  - 23 Arbitri suspecti, & multum remoti non est facienda electio.
  - 24 Compromissum debet fieri ex libera uoluntate.
  - 25 Arbitri non sunt compellendi ad accipiendum: at postquam acceptauerint compelluntur pronuntiare.
  - 26 Arbitros eligere in certis causis statutum disponit: statutum est pars iuris ciuilis.
  - 27 Arbitri iuris nunquam assumuntur nisi in casibus à iure expressis.

Octuagesimum Tertium Privilegium.

- 1 CCLESIA gaudet privilegio, & Arbitri dicuntur Iudices. Quia assumuntur ad contentiones, legendas. Vnde statutum fuit, ut & Arbitri in dispari numero eligantur, & & eis discordantibus statuerentur sententia maioris partis. Ex Africano Concilio fuit ita terminatum. Ut & si quaestio uerteretur inter Episcopos, & ipsi uoluerint eligere arbitros. Aut unum eligant, aut tres quorum trium, aut duorum sententiam
- 2
- 3
- 4

tiam sequuntur cap. 1. de arbitr. Fiat igitur de dispari, numero, electio, hac enim ratione. † Quia res sine exitu futura est, propter naturalem hominum, ad dissentiendum facilitatem, l. Item si vnus s. principaliter. ff. de recep. arbitr. Hęc est causa, ob quam fit electio de dispari numero. † Si tamē compromittitur in duos arbitros tenet arbitrium, & si non essent concordēs, coguntur ad concordiam, vel ad assumendum tertium, cap. suspitionis s. vltimo de offic. deleg. † Sed si sunt tres arbitri electi, an sufficiat sententia duorum, presente tertio, licet ipsi dissentiant? Eo absente non valet. ff. eo. tit. l. si tres. Et hoc nisi fuisset in compromisso expressum, vt duo sine tertio procederent. l. non distinguemus s. plures. ff. eo. tit. cap. prudentia de offic. deleg. † Speties arbitratorum ut in cap. Quintauallis de iur. iur. Sunt duę scilicet iuris, & qui a partibus eligantur. Qui propriē non sunt arbitri sed sunt cōmunes amici. Vnde ab istis arbitris nō receditur nec quo ad electionem nec quo ad appellationem, cap. a Iudicibus 2. q. 6. Sed a sententia arbitratorum iuris benē appellatur. Et ratio diuersitatis. † Quia isti arbitri iuris assumuntur ex necessitate, & habent iurisdictionem. Et ex eorum sententia potest agi. Arbitri autē cōpromissarij eliguntur ex nuda voluntate partium. † Nec habent iurisdictionē. Longa. n. differentia est inter arbitrum compromissarium, & arbitratorē. Nam arbiter debet de iure iudicare, secundum ordinem iudiciorum. Arbitrator vero est, qui sumitur de iure, & de facto. Est & alia differentia. Arbiter eligitur loco iudicis. Ita quōd debet procedere iuris ordine seruato. Vnde coram eo debet dari libellus, & fieri litis contestatio, ac etiam fieri sequentia, & præsertim sententia debet fieri in scriptis. Quę omnia secus in arbitratorē. In facto proprio quis non potest esse arbiter sed benē arbitrator. Et hęc dicta sint quo ad arbitrum, & arbitratorē. † Sed an in arbitrum possit eligi Monachus, sine vtilitate Monasterij, & Abbate imperante? Et videtur dicendum, quōd non cap. ij. de postul. & cap. Monachi xvi. q. 1. Verum potest esse arbitrator, ex sola licentia Abbatis. † Sententia autem arbitri emologatur & approbatur taciturnitate decem dierum, & postmodum datur actio, & exceptio, l. penult. C. de arbit. intellige si sine pœna fuit compromissum, capit. per tuas de arbitr. Dictum autem arbitratoris non emologatur prædicto modo. † Arbitrer non potest ferre sententiam in Ecclesia, sicut nec

iudex, & lata, non tenet, de immunita. eccles. capit. decet
 14 lib. 6. secus in arbitratore. † An si arbiter est excommunica-
 tus, non potest esse arbiter, sicut nec Iudex, capit. ad proban-
 dum de re iudic. Et hoc intelligitur de excommunicato noto-
 riè. Nam in eo non cadit arbitramentum. Ioan. Andr. in regu-
 la de dolo de reg. iu. lib. 6. Et hæc opinio est contra Bar. in l. cū
 pater. §. hæreditatem. ff. de leg. 2. Et in l. ex facto. §. si quis roga-
 tus. ff. ad Treb. sed Doc. contrarium tenent, in c. post cessionē
 15 de probat. Vbi habetur, † quod excommunicatus non potest
 esse Procurator nec officium arbitratoris assumere potest, cū
 tali casu, debeat arbitrari, ut bonus uir. Sed cum sit excommu-
 16 catus non potest dici bonus uir. † Sed an in laicum ualeat cō-
 promissum tanquam in arbitrum, uel arbitratorem, de re spi-
 rituali? Et videtur dicendum quod non ca. contingit de arbit.
 Quia laici non possunt tractare negocia Ecclesiastica, ex glos.
 17 d. capit. colligitur. Quod nullus citra † Papam potest com-
 mittere causam spiritualem laico. Item nullus citra Papam
 potest auctorizare, ut in solum laicum possit compromitti
 de iure spirituali. Et hoc uidetur verum, quia nullus dispensat
 contra constitutionem Papæ, nisi in casibus concessis c. dile-
 18 ctus de temp. ord. † Cum ergo sit iure expressum, ut auctori-
 te superiori possit in laicum, & clericum compromitti, c. per
 tuas de arbit. Ergo in solum non potest compromitti auctori-
 te superioris. Ratio autē quare laicus prohibetur arbitrari in
 causa spirituali, Doct. in d. c. per tuas dicunt, quod est non pro-
 pter incapacitatem, sed ratione honestatis. Honestas autem sa-
 tis seruatur ex mixtura clerici, qui sociatus laico facit eum ca-
 pacem. Etiam si essent plures laici, & unus clericus. Nō tamen
 extenditur casus huius c. ad actum spiritualem, quia laicus nō
 potest effici capax iuris spiritualis, per mixturam clericorum
 cap. Massana de elect. An Episcopus possit causam spiritualem
 committere clerico, & laico? Et dicendum, quod non, licet va-
 leat compromissum, in clericum, & laicum. Nō tamē pōt causa
 spiritualis delegari clerico, & laico. Ratio diuersitatis est, quia
 ut dicit Io. Andr. in d. c. per tuas. Arbitrium de re spirituali non
 est actus spiritualis. Meritō in clericum, & laicum potest cōpro-
 mitti. Sed iudicare de causa spirituali, est qd spirituale, c. quā-
 19 tiato de Iud. Sed laicus non est capax iuris spiritualis, etiam affo-
 20 se affe ffor iudicis Ecclesiastici, ita tenent Doc. † Sed utrum ar-
 biter

biter, p bono pacis, possit de iure unius capere, & vel alteri tra-
 dere: c. Quintauallis, dicit quod licet iudex, uel arbiter, non
 possint salua conscientia dare de iure unius alteri. Cum da-
 re debeant unicuique quod suum est. Secus in arbitratori-
 bus, qui eliguntur tanquam boni uiri, ad componendum inter
 partes, & pro bono pacis. Possunt de iure unius dare alteri, dū-
 modo enormiter non lēdant. Quod si fecerit, potest eorum ar-
 bitramentum per superiorem reduci ad bonam æquitatem,
 per notata in d. c. Quintauallis Bald. In usibus fraudorum te-
 tenuit, q̄ si arbitrator ex certa scientia de alieno largitur nō va-
 let. Quia non est permillum sibi dare quod est alienū. Impro-
 bat hoc dictū à Doc. ueluti falsum, qui dant pro bono pacis, li-
 cet de alieno donāt. Vñr de hoc habere mādatū, dūmodo enor-
 miter non lēdant. Dictum autem Bal. intelligitur, & saluari po-
 test qñ faciunt sine causa. Vel qñ nō. Imò dico lēdunt. Nā qñ in
 21 modico pars lædit † satis lucratur, q̄ ui à lite recedit, l. Lucius
 ff. ad Treb. Quantumcunque uerba latē concipiantur in perfo-
 nas arbitrorū, ut puta q̄ possint de iure unius dari, alteri in to-
 tū, uel in partē, & c. Nihilominus enormiter deceptus poterit
 cōtrauenire. Licet nō appareat de dolo, ex proposito, sed tantū
 re ipsa. Quia tālia uerba effuso sermone emanata vñr, & plata
 sub quadā cōfidēria p̄sonę, & amicitia arbitrorū. Et ut capent
 amicitia eorum ad non lædendum. Spec. in ti. de emp. & vēd. s.
 22 Nūc † alia qō est cōsideranda. An postq̄ arbiter pronunciauit
 possit mutare s̄ntiam suā: Et dicēdū, q̄ nō, ex quo semel sup toto
 p̄nūciauit seruādo formā cōpromissi siue benē siue malē iudi-
 cauerit functus est officio suo. Vnde nō pōt mutare s̄ntiam suā.
 diē. ff. de recep. arb. Sunt & aliqui quod in arbitratore ex quo
 corā eo non sit iudicium nō habet locū c. n. literis de offi. deleg.
 23 Animaduertendū est, q̄ † non fiat electio de arbitro suspecto,
 aliās pōt sicut iudex rēusari. Item nō est faciēda electio de ar-
 bitro multum remoto, c. 2. requiris de appe. Sed est faciēda ele-
 ctio de arbitro cōmorāti in loco cōpetenti, ut de eo possit ha-
 beri copia c. statutū de resc. Huiusq; dictū fuit de arbitro, & ar-
 bitratore, & cū auctoritas sit ipsi concessa p̄ cōpromissū, vidē-
 24 dū est à quo fonte scaturire deat. † Vnde cō p̄missū dēt p̄cede-
 re ex libera uolūtate cōpromittētū, nō dēt partes cōpelli ad
 25 cōpromittēdū. † Nec ēt pōt arbiter cōpelli ad accipiēdū, sed
 postq̄ acceptauit, cōpelli p̄nūtiare l. 3. ff. de recep. arb. Est ergo
 à principio cōpromissū liberū, tā ex parte partiū, q̄ arbitri assu-
 mendi

mendi, an aliquo casu possit quis cogi ad compromittendum: Et uidetur quod sic. In arbitros iuris, quis compellitur compromittere. Idest ubicunque ius decernit, vel disponit, ut fiat compromissum. Exemplum in cap. suspicionis de offic. deleg. & in cap. ab arbitris de arbitra. libro 6. l. spiritualis. C. de iudi.

26 Ex quibus inferitur ualere statutum, † ut inter certas personas seu in certis causis fiat compromissum. Nam si ius hic disponit in quibusdam causis, ita statutum potest disponere. Cum statutum sit pars iuris ciuilibus, l. omnes populi. ff. de iusti. & iure not. Io. And. unum quod est menti tenendum, in capit. Pia de

27 except. lib. 6. † Vbi dicit, quod arbitri iuris, nunquam assumuntur nisi in casibus à iure expressis, sed adest glo. nota. in d. cap. statutum potest princ. de rescrip. libro 6. Quæ uult idem esse in casibus consimilibus. Consilium igitur istius ca. 1. de arbitri est mente tenendum. Quòd assumantur arbitri in dispari numero, uidelicet de uno, vel tribus fiat electio ob facilitatem hominum dissentientiorum, d. l. Item. si unus s. principaliter Et præsertim quia communiter eliguntur compadres, vel amici partium, qui beneuolentia, vel aliquo alio respectu ducti, in maiorem discordiam aliquando, & sæpius disceptantes ducunt quod ab homine ingenuo cauendum est.

S V M M A R I V M.

1. Compromissum in Regnam Francorum ualet licet mulieres sint remota ab omnibus officijs ciuilibus.
2. Compromissum Ecclesia permittit in mulierem de rebus temporalibus Ecclesiasticis habentem iurisdictionem.
3. Mulier ab officijs non uirilibus quæ deferuntur in Republica tenetur subire sicut masculus.
4. Arbitraria sunt redacta ad instar iudiciorum.
5. Mulier non potest iudicare ita nec arbitrari.
6. Compromissum an fieri possit in mulierem communem amicam, & amicabilem compositricem.
7. Consuetudo ualet contra honestatem.
8. Mulier non habet iurisdictionem in uasalos, potest tamen de consuetudine.
9. Mulier præcellit, quia habet dignitatem non iure proprio, sed ex radijs mariti.
10. Mulier habens iurisdictionem, vel comitatum, vel alium principatum pos-

posset de iure communi omni consuetudine cessante iurisdictionem in subiectos exercere.

- 11 Pœna potest apponi in compromisso etiam inter religiosas personas.
- 12 Spiritualia non recipiunt estimationem.
- 13 Compromissum soluitur pœna soluta.

Octagesimum Quartum Privilegium.

ECCLIA gaudet priuilegio, † Licet mulieres ab omnibus officiis ciuilibus sint remotæ; tamen in mulierem arbitratricem compromitti potest. Si mulier de iure commun, uel de consuetudine habet iurisdictionem. Eo compromissum ualet de rebus temporalibus Ecclesiasticis. Fuerat quæstio de quodam usurario cuiusdam nemoris, inter quendam Abbatem, & conuentû, Cisterciens. ordinis ex parte una, & hospitalarios ex parte altera. In Regnam Francorum fuit compromissum. Et ipsa auditis partibus de cons. aliquorum Episcoporum sententiam promulgauit, cum pœna. Et cum Monachi coram Papa conuerti fuissent, quod hospitalarii contemnebant arbitrium. Mandauit Papa sub pœna de qua in compromisso appellatione remota, quod sicut arbitrium prouidè latum, & ab utraque parte receptum obseruent. Et præcipuè cum ex episcoporum consilio fuerit roboratum cap. dilecti filii de arbit. Si sceminae sunt remotæ ab officiis ciuilibus, quare † Ecclesia permittit in mulierem compromitti de rebus temporalibus ecclesiasticis? Omnis regula patitur exceptionem. Nam hoc fallit in muliere, quæ de consuetudine habet iurisdictionem, prout Regina Francorum. Et tanto magis, quod eius arbitrium licet ex se uti illiterata illud ferre potuisset ut in l. certi C. de Iud. Tamè hoc noluit. Sed de consilio episcoporum sententiam promulgauit, quam Papa approbavit, iubendo quod appellatione remota eam obseruent. Sed hic animaduertendû, quod ista propositio, quæ est, ut regulariter, sceminae sint remotæ ab omnibus officiis uirilibus, ab officiis autem nõ uirilibus, quæ deferuntur in Republica, ita mulier tenetur subire sicut masculus, de quo tamen dicendum, ut plene not. Bar. in l. 1. C. de mul. in quo loc. mun. lib. 10.

4 Hic autem, arbitrium est officium uirile. † Quia arbitraria sunt